Történetek kockacukorról és gyémántkincsekről

HALÁSZ MARGIT: MÉZ ÉS SZUROK

Halász Margit 2005-ben megjelent kötetének paratextusai egy ma meglehetősen „korszerűtlen" olvasási irányvonalat jelölnek ki a mindenkori olvasó számára. A novellákat megelőző, illetve azokat közvetítő nyelvi és képi elemek az írói szubjektum köré szerveződnek. A címlapon a szerző neve található, a borító belső oldalán pedig a fényképe, a korábban megjelent köteteinek felsorolásával, a hátsó borítón pedig egy rövid szöveg (olvasási javaslat?), amelyet szintén a szerző neve hitelesít: „Én semmi másról nem szeretek írni, csak esztelennek tűnő vágyakról, gyermeki ábrándokról, titkolt szenvedélyekről és persze a boldogságról. Szerintem itt, e földön mindenki arra teremtetett, hogy így vagy úgy, boldog legyen. Olykor elég hozzá egy fél kockacukor, máskor meg a világ összes gyémántkincse is kevés. Létezhet ennél izgalmasabb téma? Hát valami ilyesmiről szólnak az én történeteim." Az egyes szám első személyben megnyilatkozó szerző, akit megmutat a fénykép is, bejelent bizonyos várható témákat, sőt biografikus elemek keresésére is felbátorítja az olvasót – aki, ha olvasott már Halász Margit-köteteket, tudja, hogy az írónő történetei a gyermekkor tapasztalatát, saját gyermekkora tanyavilágát jelenítik meg. Indirekt módon ugyan, de ezt az irányvonalat erősíti a borítón található reprodukció, Marc Chagall *Én és a falu* című festményének részlete. A festmény kiválasztása telitalálat, nemcsak azért, mert jelez egy témát (a falu – noha a novellákban nem ez az egyetlen, kizárólagos tér) és egy szubjektív viszonyt (én és a falu), hanem mert a képen egymás mellé helyezett elemek montázsa, a folklórelemek, a nézőpontok relativitása párhuzamba állítható néhány novella mágikus világával.

A *Méz és szurok* a szinekdochén alapuló címadás tipikus példája, amennyiben a kötet címe megegyezik egyik részének a címével. Azonban e kötet esetében a rész-egész viszonyon alapuló szerkezet megduplázódik, hiszen a kötetcím nemcsak egy ciklus, hanem egy novella, az utolsó novella címe is. Genette szerint az ilyen cím tematikus (valamely tartalmi elemre utaló) cím, de rematikus (vagyis a műfajra utaló) funkcióval rendelkezik (G. Genette: *Seuils,* Paris, Seuil, 1987, 86, 1. jegyzet), és a novelláskötetek egyik leginkább bevett címadási gyakorlatának számít. A *Méz és szurok* cím mindennek megfelelően egyszerre vezet a résztől az egész felé és vissza, kiemelt funkciót juttatva a címadó novellának, illetve az utolsó ciklusnak is. Ez a bizonyos utolsó novella például lehetséges intertextusokat is jelez, amelyek érvényessége nemcsak erre a novellára korlátozódik: „Mintha egy Marquez-novellában lettem volna, érted?, mondta Amálka, ott álltunk a füstben, néztük egymást, a méhek sírtak, és... és... nem történt semmi. Nem tudom, melyik novellára gondolsz, felelte tárgyilagosan Veronka, szerintem inkább olyan Csehov-szagú az egész." (144-145)

A kötet tizenkilenc novellát tartalmaz négy ciklusba rendezve, a ciklusok címe után a szerző megadja a novellák születésének idejét is. A legkorábbiak 1995 és

1997, míg a legújabbak 2003 és 2004 között keletkeztek. Ennek megfelelően az olvasó számba veheti a Halász Margit-próza állandó és esetlegesen új elemeit is.

Az egyik legszembetűnőbb állandó vonás a nyelvi homogenitás. Halász Margit novellái az élőbeszédet imitálják, az első két ciklus szövegei egy kivételtől eltekintve egyes szám első személyű monológok, de a többi ciklus novelláinak harmadik személyű elbeszélései is többször hivatkoznak egyfajta falubeli, közösségi tudásra, amelynek az adott novella mintegy a megismételt megnyilatkozása, különösen igaz ez az *Ignác és Eszter* című szövegre. Izgalmasabbak azonban azok a novellák, amelyekben a konfliktus egyben nyelvi konfliktus. Gondolhatunk itt a kötet egyik legjobb novellájára, a *Márió, a varázsló*ra, amely egy olasz cipőüzem létesítésének kálváriáját meséli el. A szöveg több szinten képes kiaknázni a kétnyelvűséget, az olasz elemek benyomulását a magyarba: a fonetikusan átírt nevek (Zserardó és Márió), becenevek (Gulyásné Vera – Csicsottó), cipőmárkák (Laura Rosszó), használtcipő-butik (Csaó), és természetesen az elmaradhatatlan olasz slágerek (Adzuró, Marina, Lássáte mi kántáre). A szöveg színre viszi a kommunikációs nehézségeket is, ráadásul a kollektív olasztanulás teljesen összekeveri a nyelveket: „Szkuszi, ezt a takarító néni mondta Verának, mert nem fért ki az ajtón a felmosóvödörrel. / Te is?, kérdezte féltékenyen Vera, mióta? / Január óta, mint mindenki, hangzott a felelet." (64) A nyelvi keveredés – ugyan jóval korlátozottabb módon – érvényesül az *Égig érő napraforgó* című novellában is.

A kötet legjobb novellái a két utolsó ciklusban találhatóak. A már említett *Márió, a varázsló* mellett ide tartozik a *Svanek Bandi patkója,* az *Az a bitang nagy fa,* az *Imuka álma* és az *Égig érő napraforgó.* Ezen elbeszélések egy részében a csattanó új ontológiai szintet nyit meg, mágikus elemek nyomulnak a „valóság"-ba: „Két nap múlva, egy szeles őszi reggelen Imuka elbúcsúzott a teheneitől, és csillogó szemmel elindult. A tehenek libasorban kullogtak utána, ha Imuka visszanézett, úgy tettek, mintha csak legelnének az útoldalon. Egy idő után azonban lemaradoztak, mert úgy látták, hogy Imukát felkapja a szél, és repíti árkon-bokron keresztül." (123) A szokatlan nézőpont, illetve a nyitott vég azt eredményezi, hogy az olvasó nem tudja eldönteni: vajon ez a lehető legteljesebb boldogság állapota-e (s ekkor a szerzői intenció szerint, „helyesen" olvas), vagy, éppen ellenkezőleg, a boldogtalanságról és annak következményéről van szó. E kérdésfeltevéstől függetlenül ezek a novellák éppen az eldöntetlenség miatt tartoznak a legsikerültebbek közé.

A kötet novelláinak tematikája és poétikai megoldásai Tar Sándor prózáját idézik meg az olvasó számára. A Halász-kötet első két ciklusának novellái a Tar-féle egyes szám első személyű monológ-novellákhoz hasonlítanak; a rövid, alig tagolt szövegek mintha egy végtelen beszédből kimetszett apró szeletek lennének, amelyek épphogy hangot találva vissza is térnek a semmibe. A nyelvi homogenitás némileg egysíkúvá és emiatt talán unalmassá is teszi ezeket a novellákat, ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy ezekben a szövegekben nem a falu-tematika jut érvényre, a kötet így az alsó társadalmi osztályok széles spektrumát mutatja meg. A beszélők társadalmi identitására (név, nem, társadalmi státusz) utaló jeleket a szövegek szétszórják, de a beszédhelyzet elemeiként az olvasó ezeket könnyen képes szintetizálni. A novellák gyakori kerete a lakótelep *(Nálunk a huzat, Átlagéletkor, A doboz),* több, különbözőképpen hangolt novella szereplője a szegény nyugdíjas

(Illúzió, Kutyafuttában, Átlagéletkor). Szintén fontos visszatérő szereplő a gyerek a maga sajátos perspektívájával *(Robinzon, a cipő meg ilyesmi, Egy költő szelleme, Feri bácsi).* Egy-egy novella narrátor-szereplője pedig a tanárnő *(A doboz, Anyáról fiúra)* – különösen a második szöveg csábíthatja az olvasót arra, hogy az írónő életrajza felől olvassa a szöveget (Halász Margit abban is hasonlít mesteréhez, Tar Sándorhoz, hogy nem „főfoglalkozású író", így az íráshoz, illetve az író-léthez való viszony furcsa és ellentmondásos pozíciót jelent számára csakúgy, mint egykor Tar Sándor számára). A két utolsó ciklusban viszont – néhány kivételtől eltekintve – a falu-tematika lesz a domináns.

A szerző ajánlása, mint láttuk, egyfajta általánosabb kérdésfeltevés felé irányítja az olvasói figyelmet, és hallgat az olyan olvasás lehetőségéről, amely a novellákat például társadalmi problémák refigurációiként értelmezné. A kötet novellái nem operálnak direkt, azonnal denotálható jelzésekkel, de lehetőséget adnak olyan olvasásra, amely mindenek előtt a szociális vonatkozásokra, illetve azok közvetítettségére koncentrál. A beszélők társadalmi identitása, a beszédhelyzet, a tér-idő keret, a történetek társadalmi vonatkozásai, különféle konfliktusok (pl. helyi és idegen) színre vitele fontos olvasási szempont lehet, ha az olvasó a szövegek társadalmi jelentésének értelmezésében érdekelt.

Halász Margit tíz év novellatermését tartalmazó vékonyka kötete tehát többféle olvasási lehetőséget kínál – a szerzői kijelentéseknek megfelelően vagy éppen azok ellenében. A számvetésnek is ható gyűjteményes kötet olvasása után az lehet az egyik legfontosabb kérdés, hogy a Halász Margit-próza állandó és új elemei hogyan fognak módosulni az elkövetkezendőkben. *(Noran)*

KÁLAI SÁNDOR

Főszerkesztő és felelős kiadó: ACZÉL GÉZA
Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége
Tipográfia: Kass János
Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége. Nyomás: PIREHAB Kht. Nyomdaüzeme, Debrecen
Felelős vezető: Becker György vezérigazgató
Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 26/A. I. em. Telefon és fax: (52) 412-626 — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900) További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 3600 Ft, félévi 1800 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az Alföld irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.

'05.